

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-56>

УДК 368.01(447)

Татарин Н.Б., Ігнатишина В.М., Скидан У.І.
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Анотація. У статті відображено теоретичні та практичні аспекти страхового ринку України на сучасному етапі. Досліджено динаміку кількості страхових компаній в Україні у розрізі їх видів протягом останніх років. Наведено рейтинг страхових компаній за розмірами активів за 9 місяців 2019 року. Розглянуто стан страхового ринку України шляхом дослідження динаміки основних показників страхового ринку України за 2015-2019 рр. Опрацьовано динаміку укладених договорів страхування, що не включають в себе обов'язкове страхування від нещасних випадків на транспорті, а також відзначено зміну кількості договорів страхування з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті. Відстежено валові страхові премії, валові страхові виплати, та динаміку загальних активів страховиків. Проаналізовано рівень проникнення страхування в економіку України 2015-2018 рр., та розглянуто зарубіжний досвід даного показника. Визначено низку проблем діяльності страхового ринку, що стримують його розвиток та проблеми, які необхідно вирішити для конкурентоспроможного функціонування страхового ринку на даному етапі розвитку економіки країни. Зроблено відповідні висновки, представлено перспективи розвитку національного страхового ринку в умовах фінансової нестабільності та запропоновано шляхи вдосконалення страхової діяльності для подолання проблем та ефективного функціонування страхового ринку України.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхові премії, страхові виплати, активи страховиків.

Tatarin Natalia, Ihnatyshyna Vasylyna, Skydan Uliana
Ivan Franko National University of Lviv

PROBLEMS AND PROSPECTS OF UKRAINIAN INSURANCE MARKET DEVELOPMENT AT THE CURRENT STAGE

Summary. The article deals with theoretical and practical aspects of the Ukrainian insurance market at the present stage. The dynamics of the number of insurance companies in Ukraine has been investigated. The dynamics of the number of non-life insurance companies and the number of life insurance companies were investigated. It has been determined that non-life insurance companies have a gross share in the structure, while life insurance is not common in Ukraine. The state of the Ukrainian insurance market is examined by studying the dynamics of the insurance market indicators. The rating of insurance companies of Ukraine by the size of assets according to the most recent data is determined. It is determined that the leading insurance company in terms of assets is PZU UKRAINE. Thus, the paper analyzes the dynamics of the number of contracts other than compulsory accident insurance contracts for transport, and traces the increase in the number of contracts in 2016–2019. In addition, the dynamics of compulsory accident insurance contracts have been analyzed and their increase in 2018 is monitored. The dynamics of gross insurance premiums and gross insurance payments as well as dynamics of total assets of insurers are considered. Gross insurance premiums and gross insurance premiums increase during the period under review. Total insurers' assets also increased in 2018 compared to 2015. It is noted that there is a much higher number of contracts for accidents on transport than all the others. The level of penetration of insurance into the economy of Ukraine during the studied years has been calculated and determined that it is quite low, which indicates that the insufficient development of insurance in Ukraine at the present stage. There are a number of urgent problems to be solved for the competitive functioning of the insurance market. The main problem of both the insurance market and the entire financial services market is the difficult economic situation in Ukraine. In order to overcome the problems and the effective services functioning of the Ukrainian insurance market, the ways and directions of its improvement are outlined, including the reform of the government to improve the economic climate in the country.

Keywords: insurance, insurance market, insurance premiums, insurance payments, assets of insurers.

Постановка проблеми. Сьогодні в часи розвитку ринкової економіки неабияку роль відіграє страховий ринок. Саме розвиток та становлення страхового ринку є необхідною умовою для розвитку інших секторів економіки держави. Адже досконало функціонуючий страховий ринок, розвинені небанківські кредитні установи, пенсійні фонди та інші фінансові установи сприяють стабільному розвитку всіх економічних процесів у суспільстві. Проте, попри важливість елементів страхового ринку, він не має єдиної політики свого розвитку та має певні недоліки функціонування. Це породжує проблему нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей функціонування страхового ринку у контексті розвитку фінансового ринку України присвячено наукові праці Л.М. Алексеєнко, В.Д. Базилевича, О.В. Вірбулевської, О.О. Гаманкової, В.А. Диби, І.П. Малікової, Р.В. Пікус, О.Б. Пономарьової, Н.В. Приказюк. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень в галузі страхового ринку України, в силу тих обставин, що ринок постійно динамічно розвивається, необхідним є постійне поглиблення наукових напрацювань у даній галузі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В Україні сьогодні є ряд не-

вирішених проблем страхового ринку. Так, проблеми страхового ринку спричинені політичною та економічною нестабільністю, недосконалою законодавчою базою та високим рівнем інфляції.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження проблем та перспектив розвитку страхового ринку України на сучасному етапі, а також визначення шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в часи інтенсивного розвитку фінансових організацій, важливе місце на фінансовому ринку України належить установам небанківського типу – страховим компаніям. Саме ринок страхових послуг є одним із невід'ємних елементів ринкової інфраструктури та фінансової системи країн із розвинутою ринковою економікою. В сучасних умовах динамічної інтеграції України до світового господарства виникає потреба у детальному дослідженні проблем та перспектив страхового ринку України. Цим зумовлена актуальність теми нашого дослідження.

Сьогодні страховий ринок України характеризується динамічністю і розширенням переліку страхових послуг з добровільних видів страхування, а також підвищенням вимог до порядку створення діяльності страхової компанії. Розглянемо детальніше деякі аспекти ринку страхових послуг (табл. 1) [1].

Дослідивши кількість страхових компаній на ринку страхових послуг, варто відмітити що протягом досліджуваного періоду 2015–2018 років спостерігалось зменшення таких компаній. Так, у 2015 році в Україні було зареєстровано 361 страхову компанію, тоді як у 2018 році їх кількість зменшилась на 22,2% і становила 281. Згідно найактуальніших даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг станом на третій квартал 2019 року в Україні зареєстровано 234 страхові компанії. Щодо структури страхових компаній, то валову частку становлять компанії, що не належать до страхування життя (“non-Life”).

Розглянемо рейтинг страхових компаній з розмірами активів згідно найактуальніших даних рейтингового агентства (табл. 2) [5].

Дослідивши активи страхових компаній України, варто відмітити, що найбільший розмір активів станом на третій квартал 2019 року становили активи страхової компанії РЗУ Україна 2534, 32 млн. грн. Другу позицію в рейтингу займає страхова компанія Уніка, страхові активи якої становлять 2531,62 млн. грн. Третю позицію займає страхова компанія ARX, активи якої становлять 2199,9 млн. грн.

Розглянемо інші показники діяльності страхового ринку України на сучасному етапі (табл. 3).

Дослідивши основні показники діяльності страхового ринку, варто відмітити, що протягом 2015–2017 років спостерігалось зменшення договорів страхування, тоді як протягом 2017–2018 рр. – збільшення. Так, у 2015 році кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті становила 109106,8 тис. од., а вже у 2017 році зменшилася на 35,3% і становила 70658,2 тис. од. У 2018 році кількість договорів зросла на 9,7% і становила 77495 тис. од.

Щодо кількості договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті, то у 2015 році було зареєстровано 106321,2 тис. од. договорів, тоді як у 2018 році – на 16,2% більше. Дослідивши валові страхові премії та страхові виплати, варто відмітити, що протягом 2015 – 2018 рр. спостерігалось їх збільшення. Так, станом на 2015 рік валові страхові премії становили 29736,1 млн. грн., а у 2018 році зросли на 66% і становили 49367,5 млн. грн. Страхові виплати у 2018 році, порівняно з 2015 роком збільшились на 58,8% і становили 12863,4 млн. грн.

Щодо найактуальніших даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, то станом на третій квартал 2019 року в Україні укладено 60930,4 тис. од. договорів страхування,

Таблиця 1
Кількість страхових компаній в Україні за 2015-2018 рр. та за III квартал 2019 р.

Показники	2015	2016	2017	2018	9 міс. 2019
Кількість страхових компаній, шт.	361	310	294	281	234
В тому числі страхові компанії “non-Life”	312	271	261	251	211
В тому числі страхові компанії “Life”	49	39	33	30	23

Джерело: розроблено авторами за даними [1]

Таблиця 2
Рейтинг страхових компаній за розмірами активів за 9 місяців 2019 року, млн. грн.

№	Назва страхової компанії	Активи на 30.09.2019 р., млн. грн.
1	РЗУ УКРАЇНА	2534, 32
2	УНІКА	2531, 62
3	ARX	2199, 90
4	ТАС СГ	2035, 79
5	ИНГО УКРАЇНА	2033, 13
6	УСГ & ГЛОБУС	1817, 35
7	АРСЕНАЛ СТРАХОВАНИЕ	1684, 21
8	УНИВЕРСАЛЬНАЯ	1261, 09
9	КНЯЖА	1123, 39
10	ОРАНТА	801, 24

Джерело: розроблено авторами за даними [4]

Таблиця 3

**Основні показники діяльності страхового ринку України
2015–2018 рр. та за III квартал 2019 р.**

Показники	2015	2016	2017	2018	9 міс. 2019
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, тис. од.	109106,8	61272,8	70658,2	77495,0	60930,4
Кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті, тис. од.	106321,2	118198,4	114824,7	123582,5	88658,8
Валові страхові премії, млн. грн.	29736,1	35170,3	43431,8	49367,5	40561,9
Валові страхові виплати, млн. грн.	8100,5	8839,5	10536,8	12863,4	9845,6
Загальні активи страховиків, млн. грн.	60729,1	56075,6	57381,0	64493,3	66950,6

Джерело: розроблено авторами за даними [1; 3]

88658,8 договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті, страхові премії становили 40561,9 млн. грн., а страхові виплати – 9845,6 млн. грн. [1].

Провівши аналіз деяких показників страхового ринку України, варто відмітити такі позитивні чинники як збільшення валових страхових премій та страхових виплат, також активи страховиків збільшувалися протягом 2016-2018 років, а станом на третій квартал 2019 року зросли на 3,8% порівняно з 2018 роком. Це говорить про певний розвиток страхового ринку. Проте, дані характеристики страхового ринку все ж загалом не відповідають тенденціям світових страхових ринків та реальним потребам вітчизняної економіки.

Більш повно оцінити стан розвитку страхового ринку дає змогу показник рівня проникнення страхування (співвідношення обсягу страхових премій у масштабах країни до валового внутрішнього продукту). Визначимо даний показник для України (табл. 4).

Так, більша частка страхових премій у ВВП свідчить про більший перерозподіл ВВП через страхування та, як правило, більший рівень розвитку страхового ринку. При цьому вважається, що для ефективного страхового ринку цей показник повинен бути на рівні від 8 до 12%. В Україні у 2017 році частка валових страхових премій у відношенні до ВВП залишились на рівні 2016 та 2015 років та становила 1,5%. У 2018 році даний показник став ще нижчим і становив 1,4. Низький рівень проникнення страхування свідчить про те, що на сьогодні розвиток страхового ринку України все ще знаходиться на досить низькому рівні. Розглянувши зарубіжний досвід, слід зауважити, що значно більші значення рівня проникнення мають Велика Британія – понад 11%, Франція – 9,73%, Італія – 9,09%, Франція – 9,73, Німеччина – 6,84%, що говорить про довіру до страхових компаній у цих країнах [5].

Таким чином, Україні сьогодні є ряд невирішених проблем страхового ринку. По – перше, відсутність політичної та економічної стабіль-

ності негативно позначається не лише на ринку страхових послуг, а і загалом на фінансовому ринку України. По-друге, стримує розвиток страхового ринку і недосконала законодавча база, відсутність державних преференцій на страховому ринку, неякісний контроль з боку держави. В останні роки значно погіршилось фінансове забезпечення населення, що в свою чергу негативно відображається на розвитку страхового ринку.

На сучасному етапі довіра населення до страхових компаній є доволі низькою, адже люди недостатньо проінформовані про можливість страхового ринку та його привілеї. Також попри значну кількість факультетів та вузів, що надають освітні послуги в галузі страхування, на даному етапі існує проблема відсутності кваліфікованих кадрів у галузі страхування. Крім того, до проблем страхового ринку належать: невідповідність ролі та місця страхування завданням, які стоять перед Україною в сучасних умовах формування ринкової економіки та неповна відповідність сучасного стану страхового ринку тенденціям розвитку світового страхового ринку.

Причиною проблем на страховому ринку є і слабкий розвиток фондового ринку, що не дає змогу використовувати цінні папери як категорію активів для захищеного розміщення страхових резервів [4].

Дослідивши страховий ринок України, варто відмітити, що на ринку відносно стабільно себе почувають лише компанії з іноземним капіталом, які вже давно працюють у нас. Проте, в останні роки ми спостерігаємо, як такі компанії почали відмовлятися від роботи на нашому ринку. Так, наприклад, французька AXA Group оголосила про продаж страхових компаній канадській компанії Fairfax Financial Holding Limited. Компанія придбала 100% "AXA Страхування" і "AXA Страхування Життя" в Україні. AXA – найбільша страхова група в Європі. Те, що такий інвестор покинув ринок, говорить про погані умови роботи на цьому ринку. Якщо така компанія присутня на ринку, то і якість цього ринку відповідна. Її від-

Таблиця 4

Рівень проникнення страхування в економіку України 2015-2018 рр.

Показники	2015	2016	2017	2018
Валові страхові премії, млн. грн.	29736,1	35170,3	43431,8	49367,5
ВВП, млн. грн.	1979458	2383182	2982920	3558706
Відношення страхових премій до ВВП	1,5	1,5	1,5	1,4

Джерело: розраховано авторами за даними [1; 3]

хід означає, що Україна належить до більш ризикової території. Тому високоякісні інвестори, які дивляться один на іншого, отримують негативний сигнал. Такі кроки інвесторів також спричиняють проблеми на страховому ринку України.

Тому для того, щоб на українському страховому ринку покращилась ситуація необхідно застосувати такі заходи:

- відновлення довіри населення до страховиків шляхом встановлення зрозумілих для населення гарантій повернення вкладених коштів і нарахованих на них відсотків;

- посилення контролю за діяльністю страховиків з боку органів страхового нагляду та посилення державного регулювання діяльності страхових компаній;

- удосконалення нормативної бази та адаптація страхового законодавства до світових стандартів;

- потрібно впроваджувати новітні технології зі страхування та новітні стандарти якості обслуговування в цій сфері;

- покращення фінансового стану всіх суб'єктів економіки та населення;

- удосконалення інфраструктури страхового ринку на рівні світових вимог;

- розвиток системи перестраховання і та ін. [2].

Таким чином, економічне зростання будь-якої країни неможливе без створення страхової системи, яка ефективно функціонує, тому варто здійснити комплекс заходів для удосконалення існуючої в Україні системи страхування.

Список літератури:

1. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Офіційний сайт. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html> (дата звернення: 13.03.2020).
2. Пурій Г.М. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/60.pdf (дата звернення: 13.03.2020).
3. Статистика страхового ринку України. Фориншурер. URL: <https://forinsurer.com/stat> (дата звернення: 13.03.2020).
4. Фесенко Н.В., Яремченко Л.М. Стан та перспективи функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації. *Економіка та держава*. 2019. № 8. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2019/7.pdf (дата звернення: 13.03.2020).
5. Фориншурер. Рейтингове агентство. Офіційний сайт. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/19/9/3> (дата звернення: 13.03.2020).

References:

1. National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets. Official site. Information on the state and development of the Ukrainian insurance market. URL: <https://www.nfp.gov.ua/en/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>
2. Puriy, G.M. Insurance market of Ukraine: current state and problems of development. *Effective Economy*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/60.pdf
3. Statistics of the insurance market of Ukraine. Foreshore. URL: <https://forinsurer.com/stat>
4. Fesenko, N.V., & Yaremchenko, L.M. (2019). State and prospects of functioning of the insurance market of Ukraine in the conditions of globalization. *Economy and State*. № 8. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2019/7.pdf
5. Forinschurer. Rating agency. Official site. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/19/9/3>